Սորա տակը նոյն գրչով․

«Ես Փառանց տվի արգիւնս ։Բ։ ժամ տվին ։Ա։ ինձ ։Ա։ իմ մաւրն»։

Այս երկու արձանագրութիւնները գըրուած են Թադէոս և Հայրապետ քահանաների (1214 թ․) և Գերք ու Շաքար ամուսինների արձանագրութիւնների մէջ, որով եւ նրանց ծագման postiqueն ու antiqueը յայտնի, այսինքն 1214 և 1293 թուականների մէջ։ Սոյն Գրիգոր չպետը նուէր ունի տուած և մերձակայ Աղջոց Ս․ Ստեփանոսին, որ կարծում ենք, գրուած պիտի լինի դարի երեսնական թուականներին, արձանագրութեան տեղից դատելով․ Հաւուց Թառի արձանագրութիւններն էլ մօտաւորապէս նոյն ժամանակը պէտք է դնել (տե՛ս պատկ․ 10)։

Ամենաւաղ քահանան գնել է Բանանց գիւղի (Գանձակի շրջան) եկեղեցու «Պապ» կամ «Տէր» կոչուած ձեռագիր աւետարանը «ի գաւառէն Գառնու ի վանացն Հաւու Թառու» և ՉԽԳ (= 1294) թուին կազմել տուել Գերգ անունով մէկին, որ կարող է վերոյիշեալ Շաքարի ամուսինը լինել (Յաւել․ 3)։ Ստացողն ու կազմողն ունին իրենց յիշատակարանները մի և նոյն գրով, ինչպէս և նորոգուած մասն է։ Աւետարանը ծագմամբ աւելի հին է, հնագրական և մանրանկարչական նշաններով՝ ոչ ուշ քան ժԱ․ դարը․ տարաբաղդաբար, վերջին յիշատակարանը ընկած լինելու պատճառով, հնարաւորութիւն չունինք գրիչը, տեղն ու ժամանակը ճշգիւ որոշելու, որ Հաւուց Թառում գըրուած լինելու դէպքում, հնագոյն յիշատակը կ'ունենայինք, գուցէ և կարևոր ծանօթութիւններ վանքի մասին․ բայց ուշադրութեան արժանի է և այն երևոյթը, որ այնտեղ է նորոգուել և ծախուել այդ նշանաւոր ձեռագիրը(1)։

(1) Աւետարանը մեծադիր է, մագաղաթ, խոշոր, բոլորաձեւ երկաթագրով, երկսիւն․ մանրանկարչական պատկերներ, զարդեր եւ զարդագրեր չունի, եթէ սկզբում չեն եղել, ընկած են առաջին թերթերը․ միայն Մատթէոսի մէջ, միջին լուսանցքում կան ծաղիկի վերայ փոքր թռչուններ՝ կարմիր կամ սեւ գունաւորութեամբ։ Սկզբից պակասաւոր է եւ ընագիրը․ սկսւում է Մատթ․ Ե․ 20 «Բայց ասեմ ձեզ, եթէ ոչ առաւելուցու արդարութիւն ձեր աւելի...»։ Բացի վերոյիշեալ երկու յիշատակարաններից, կան եւ ուրիշները՝ 1453, 1461, 1511, 1625 եւ 1805 թուականներով։ Տե՛ս եւ Բարխուդարեան, Արցախ, 273։

Օրբէլեանի ընդդէմ Անաւարզեցու գրած ձեռնարկին (1296 թ․) ստորագրում է արևելեան Հայաստանի նշանաւոր եպիսկոպոսների և վարդապետների հետ նաև «տէր Մխիթար Հաւուց Թառոյ եպիսկոպոս»(1)։

Հաւուց Թառում Գրիգոր գրիչը գրել է մի աւետարան «ի թուականութեանս հայոց ՉԽԶ (= 1297), ի թագաւորութեանն բարեպաշտ եւ ա͞ծասէր թագաւորին հայոց Հեթմոյ՝ մեծի և յաղթողի և ի կաթողիկոսութե͞ն հայոց տ͞ն Գրիգորի և յաշխարհակալութե͞ն Ղազան Խանին և ի մերոյ նահանգի տէրութեան Խոշաքի և Զաքարիայի որդոյ Նորին և ի տէրութեան մերոյ սուրբ ուխտիս Հայոց Թառոյ պարոն Բեսութային և Խոյանձային .... ի ս͞բ եւ ի հռչակաւոր յա͞ծաբնակ ուխտիս Հայոց Թառ յորջորջելոյ՝ ընդ հովանեաւ կաթուղիկէ եկեղեցոյ ս͞բ Սիոնի և ա͞ծընկալ ս͞բ Ամենայփրկչիս, ի ձեռն սորա բա(զում) ոքանչելիք եւ պէս պէս բժշկու(թիւ)նք կատարին»։ Ստացողն է Բուրթ և իւր ամուսինը Ասլեր, իսկ նըրանց ծնողներն են Մխիթարիչ և Մամխաթուն։ Գրչին օգնել է նրա հոգևոր եղբայրը՝ գեառպոյս Մխիթար քահանան(2)։

Աբրահամ վարդապետի մասին յիշատակութիւն ունինք և նորա աշակերտ Ենոք քահանայի կանգնած խաչքարի արձանագրութեան մէջ, կից Սարգիս քահանայի կանգնած խաչքարին, որոնք ընկած են և միայն պատուանդաններն են մնացել (պատկ. 12).

«...(Նուա)ստ քահանա Ենոք կանգն
...(եցի գխ)աչս բարեխաւս ինձ եւ
...(ծնաւ)ղաց իմոց եւ Աբրահամու վ͞ղ
ապետին իմո աղաչեմ յիշեցէք ի ք͞ս»(3)։

Նոյն Գրիգոր գրիչը մի տարի յետոյ՝ «ի թվ։ ՉԽԷ։ (ի) մեծ մէնաստանիս Հայոց Թառ ընդ հովանեա(ւ ս)͞բ Ամենափրկչիս» Սարգիս կուսակրօն քահանայի խնդիրքով,

(1) Օրբելեան․ Ղուկ․ հրատ․ Թիֆլիս․ 1911․ 417։

(2) Ձեռ․ էջմ․ N 1124|2838 (Յաւել․ 2)։ Այստեղ յիշուած Խոշաքը Իւանէ աթաբակի թոռն էր Աւագի դուստրը, որ ամուսնացաւ Ապաղայի մոնղոլ Սահիպ դիւանու հետ (Օրբ․ 448)․ սրանց որդու՝ Զաքարիայի անունը յիշւում է Բջնիի, Գետարգելի եւ Դառնիի արձանագրութիւնների մէջ․ վերջինը՝ Տրդատայ թախտում՝ Պրոֆ․ Մառի պեղումներով երեւան հանուած։ Իսկ Բեսութան եւ իւր կինը, հաւանօրէն, Պահլաւունիք են, որոնց եւ պատկանում էր վանքը։

(3) Տողերի առաջին տառերը մենք ենք լրացընում․ պակասաւոր է։